

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-2.5>**О. М. Гармаш**аспірантка кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ТЮТОРСЬКА КОМПЕТЕНТІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Статтю присвячено теоретичному осмисленню та встановленню наукових орієнтирів щодо авторського розуміння поняття тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Здійснивши аналіз наукової літератури щодо зазначеної проблеми, автор акцентує увагу на тому, що в педагогічному дискурсі під тьюторською компетентністю розглядається професійна компетентність тьютора. Поза увагою науковців залишається модель здійснення тьюторського супроводу вчителем-предметником, який здатен індивідуалізувати освітній процес у рамках формальної, неформальної та інформальної освіти. Розкрито зміст тьюторської діяльності в умовах академічної свободи класичних англійських університетів Оксфорд та Кембридж і схарактеризовано умови, за яких тьюторський рух сьогодні набуває актуальності.

Автором зазначено, оскільки в Україні на державному рівні професія «тьютор» не закріплена законодавчою нормою, а Нова українська школа для реалізації концепції особистісно орієнтованої та компетентнісної освіти потребує таких фахівців уже зараз, розв'язанням цієї проблеми може стати підготовка вчителів іноземних мов, які б мали тьюторську компетентність і за певних умов могли переорієнтувати свою педагогічну позицію з учителя на вчителя-тьютора.

У статті схарактеризовано принципи тьюторської діяльності, як-от: принципи відкритості, варіативності, неперервності, гнучкості, індивідуального підходу, індивідуалізації. Наголошено, що вчитель із тьюторською компетентністю допомагає учневі у формулюванні власного освітнього запиту, а не передає фактичні знання. Зазначено, що «Іноземна мова», на відміну від інших навчальних дисциплін, є досить гнучкою, оскільки дозволяє задовольняти пізнавальний інтерес учня в біології, а іншого – у техніці під час уроку. Також учитель-тьютор може супроводжувати індивідуальну освітню програму учнів.

У результаті аналізу наукової літератури сформульовано авторське розуміння тьюторської компетентності та визначено її складником професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Таку позицію обґрунтовано тим, що діяльність учителя-тьютора – це педагогічна діяльність, але на якісно вищому щаблі, оскільки спрямована на встановлення рівноправних суб'єкт-суб'єктних відносин з учнем, виявлення та підтримку його пізнавальних інтересів, а не діяльність чітко за стандартом.

Ключові слова: тьютор, тьюторська компетентність майбутнього вчителя, тьюторський супровід, професійна підготовка, індивідуалізація та персоналізація освіти.

Постановка проблеми. Серед пріоритетних завдань державної політики України у сфері освіти є сприяння у формуванні умов розвитку осіб, здатних до навчання впродовж життя, до критичного мислення, автономних і креативних.

Однак, як показує практичний досвід, для вирішення цього завдання потрібен новий учитель, професійна діяльність якого буде спрямована не на передачу фактичного матеріалу, що і так можна знайти у Світовій мережі, а на передачу досвіду самопізнання, самонавчання та пошуку свого шляху для задоволення потреби в самоактуалізації, що стоїть на піку піраміди за А. Маслоу. Таким учителем може стати вчитель, у професійному профілі якого сформована тьюторська компетентність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому педагогічному дискурсі до проблеми тьюторства звертались у своїх працях багато вчених: А. Бойко, Н. Дем'яненко, О. Іваницька,

М. Іващенко, С. Єфименко, С. Журкіна, Т. Ковальова, Н. Меркулова, К. Осадча, С. Сисоєва, А. Сучану, Д. Тараджук, В. Цилицький, І. Цюпак та інші.

Проблему формування тьюторської компетентності висвітлено В. Адольф, О. Калугіною, Т. Ковальновою, Н. Єрофеевою, Д. Логіновим, С. Нижник, А. Сучану.

Проте аналіз психолого-педагогічної літератури довів, що здебільшого під тьюторською компетентністю науковці мають на увазі професійну компетентність тьютора як окрему педагогічну посаду в закладі освіти, поза увагою залишаючи іншу модель тьюторської діяльності, коли вчитель-предметник володіє технологією тьюторського супроводу та здатен індивідуалізувати освітній процес у межах формальної, неформальної й інформальної освіти, підтримуючи інтереси дитини та спонукаючи її до навчальної автономії.

Мета статті – здійснення теоретичного аналізу наукових підходів щодо проблеми визначення

тьюторської компетентності у психолого-педагогічній літературі та встановлення наукових орієнтирів відповідно до авторського розуміння досліджуваного поняття на прикладі майбутніх учителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Тьюторство виникло як форма університетського наставництва в середньовічних класичних університетах Оксфорді й Кембриджі та є понині всесвітньо визнаною інноваційною педагогічною практикою особистісно орієнтованого, індивідуально-диференційованого, персоналізованого навчання. В умовах академічної свободи вибору та відсутності освітніх стандартів студенту був потрібен наставник, який допоміг би зорієнтуватися в освітніх можливостях університету та співвіднести їх із власними інтересами, мріями. Такою постаттю став тьютор, який, на відміну від професора, мав здатність до рефлексії досвіду самонавчання та знаходив шляхи його передачі іншим.

Традиційна структура англійського університету поєднувала в собі декілька коледжів. Студенти могли відвідувати лекції за власним бажанням у будь-якому з них, тьютор допомагав формувати індивідуальний план відповідно до власних потреб. Також він проводив тьюторіали, під час яких студенти, після самостійного опрацювання матеріалу, поглиблювали знання, обговорювали ідеї майбутніх есе або презентували власне дослідження [5].

В Україні освітня система, яка довгий час будувалась відповідно до концепцій гумбольдтівської моделі з міцним осередком кафедр, фундаментальною підготовкою здобувачів, офіційне визнання в нормативно-правових документах професії «тьютор» залишається поки що бажаною перспективою освітньої спільноти.

На стійке переконання А. Бойко, із чією позицією ми не можемо не погодитись, актуальність тьюторства сьогодні зумовлена такими чинниками: спрямованістю тьюторської технології на задоволення освітніх потреб особистості, країни і суспільства, їх гармонізації; наочною демонстрацією залежності розвитку країни від результатів освіти окремих індивідів і спрямованістю на їх піднесення; необхідністю особистісно орієнтованої педагогічної взаємодії; персоніфікацією педагогічної освіти, побудовою власної програми, яка здійснюється за індивідуальними можливостями; потребою формування суб'єкт-суб'єктних відносин учасників освітнього процесу, що супроводжують особистісно-професійний розвиток майбутніх фахівців [1, с. 6].

Для нашого дослідження цінною є думка Т. Ковальової про масштаб тьюторської діяльності. Автор зазначає, що варто розрізняти професію та педагогічну позицію «тьютор». Перші діють у межах визначеної компетенції як окрема профе-

сійна посада в закладі освіти; педагогічну позицію «тьютор» може мати й учитель-предметник, класний керівник, соціальний робітник, шкільний психолог. У такому разі варто говорити не про нову професію тьютора, а про тьюторська компетентність, яка характеризує педагога, психолога нової школи [7, с. 29–31].

Оскільки в Україні на державному рівні професія «тьютор» не закріплена законодавчою нормою, а Нова українська школа для реалізації концепції особистісно орієнтованої та компетентнісної освіти потребує таких фахівців уже зараз, на нашу думку, розв'язанням цієї проблеми може стати підготовка вчителів іноземних мов, які б мали тьюторську компетентність та за певних умов могли переорієнтувати свою педагогічну позицію з учителя на вчителя-тьютора.

Шукаючи відповідь на запитання, що такого особливого в концептуальних засадах тьюторства і чим тьютор або вчитель з тьюторською компетентністю відрізняється від звичайного вчителя закладу середньої освіти, варто розглянути принципи тьюторської діяльності.

Автори наукового посібника «Тьютор. Перші кроки» наголошують на важливості врахування таких принципів:

- принцип відкритості дає розуміння, що кожен елемент соціального або культурного середовища несе певний навчальний ефект;
- принцип варіативності передбачає створення «надлишкового» середовища, сприятливого для пошуку та здійснення власного вибору;
- принцип неперервності дає можливість забезпечити поступовість і циклічність процесу тьюторського супроводу на кожному рівні розвитку учня;
- принцип гнучкості виявляється в зорієнтованості тьюторського супроводу на будь-який напрям індивідуальної навчальної програми учня;
- індивідуальний підхід дає можливість врахувати індивідуальні особливості кожної дитини;
- принцип індивідуалізації закладає у філософію тьюторства дуже важливу ідею, що не потрібно давати всім однакові знання. Хтось хоче володіти на високому рівні іноземною мовою, а комусь достатньо і базового рівня. Дитина сама повинна вирішити, як їй пройти власний освітній шлях до засвоєння знань, що для неї буде надважливим [14, с. 16–17].

Отже, суттєвою відмінністю є те, що вчитель працює в закритому освітньому просторі, де є чинний стандарт, Програма та інформація, однакова для всіх, яку вчитель повинен донести учням. Його позиція на уроці, мовлення, дії є домінуючими; він є останньою інстанцією знань. Учителю-тьютору працює в іншому напрямі. Пріоритетом для нього є інтерес дитини, який варто виявити, розвинути, спрямовувати діяльність учня на навчальну

автономію. «Іноземна мова», на відміну від інших навчальних дисциплін, є досить гнучкою, оскільки дозволяє задовольняти пізнавальний інтерес учня в біології, а іншого – у техніці під час уроку. Також учитель-тьютор може супроводжувати індивідуальну освітню програму учнів.

Звернемось до наукової літератури з метою розкриття сутності поняття «тьюторська компетентність».

На думку науковців [7, с. 237; 11, с. 175], тьюторська компетентність виявляється у здатності та готовності майбутнього фахівця організувати відкритий простір для професійного, особистісного та життєвого самовизначення учнів і здійснювати спеціалізовану діяльність щодо побудови, проектування, супроводу індивідуальних освітніх програм.

А. Пікіна, розробляючи модель тьюторського супроводу талановитої дитини, розглядає досліджуване поняття як готовність учителя до тьюторського супроводу через формування запиту учня на освітню діяльність, її планування, аналіз і пред'явлення результатів розвитку дитини, сприяння вирішенню індивідуальних освітніх проблем [13, с. 123].

На думку Д. Логинова, тьюторська компетентність – це компетентність сучасного вчителя, яка дозволяє йому супроводжувати індивідуальні навчальні програми. Автор наголошує, що важливим завданням педагога зараз є не просто передача фактичних знань, він має навчити учнів ставити цілі, допомагати будувати траєкторію досягнення цілей, забезпечити супровід. У такому разі йдеться не просто про вчителя, а про вчителя-тьютора або вчителя з тьюторською компетентністю [8, с. 169–170].

Досить деталізоване визначення тьюторській компетентності педагога, що супроводжує освітній шлях старшокласників у старшій (профільній) школі, знаходимо в напрацюваннях Ю. Ляха. Автор визначає тьюторську компетентність як здатність і готовність до виявлення пізнавальних та професійних можливостей, інтересів і намірів старшокласників, організації, освітнього простору, який би був змістовним та ціннісним для самого учня, визначення умов проєктної та науково-дослідної діяльності [9, с. 45].

Досліджуючи процес формування тьюторської компетентності майбутніх учителів початкової школи, Н. Пігарева під тьюторською компетентністю розуміє «володіння особистістю сукупністю компетенцій, що включають особистісне ставлення до предмета діяльності, готовність та здатність педагога здійснювати індивідуалізацію освітнього процесу шляхом діагностики, підтримки та супроводу пізнавального інтересу через побудову умов для вибору та побудови індивідуальної освітньої програми учня (з урахуванням освітнього

замовлення учня, сім'ї, закладу освіти в умовах відкритого освітнього простору)» [12, с. 302].

Як професійну ознайомленість педагога щодо супроводу індивідуальних програм розвитку учня та сприяння виявленню суб'єктної позиції стосовно власної освіти розуміє тьюторську компетентність С. Довбиш. Автор зазначає, що «в основі розвитку цієї компетентності – принцип «розширення» реального освітнього простору кожного учня та перетворення цього освітнього простору на відкритий, що не обмежується рамками навчального закладу, освітньої програми, формами комунікації» [3].

Варте уваги дослідження Н. Єрофєєвої, яка під тьюторською компетентністю педагога розуміє інтегративну особистісну якість, що реалізується в сукупності знань, володінні навичками суб'єкт-суб'єктної взаємодії в соціальному середовищі та здатна практично реалізувати траєкторію особистісного розвитку учня [4, с. 100].

Отже, виявивши низку існуючих визначень тьюторської компетентності, ми схильні до розуміння її сутності як сукупності особистісних якостей, теоретичних знань, практичних умінь налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії, які виявляються у здатності та готовності майбутніх учителів іноземних мов професійно здійснювати діяльність у відкритому варіативному особистісно орієнтованому освітньому просторі.

З метою визначення місця тьюторської компетентності в системі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов ми звернулися до типології компетентностей за І. Зимньою. Авторка групує компетентності так: а) компетентності, що стосуються людини як особистості, суб'єкта життєдіяльності; б) компетентності, що стосуються взаємодії людини з іншими людьми; в) компетентності, що стосуються діяльності людини та проявляються в усіх її типах і формах [6, с. 23].

Однією з важливих компетентностей, що набувається майбутніми вчителями іноземних мов у процесі професійної підготовки та визначає ступінь їхньої «<...> теоретичної та практичної готовності до педагогічної діяльності» [2, с. 66], є професійна компетентність.

Для розуміння складників професійної компетентності вчителів іноземних мов для нас особливо важливою є робота С. Ніколаєвої. Авторка характеризує професійну компетентність як сукупність іншомовної професійно-комунікативної, філологічної, психолого-педагогічної та методичної компетентностей [10, с. 15].

На нашу думку, тьюторська компетентність є складником професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Свою позицію ми можемо обґрунтувати тим, що діяльність учителя-тьютора – це педагогічна діяльність, але на якісно

вищому щаблі, оскільки спрямована на встановлення рівноправних суб'єкт-суб'єктних відносин з учнем, виявлення та підтримку пізнавальних інтересів учнів, а не діяльність чітко за стандартом.

Висновки і пропозиції. Отже, у відповідь на вимоги, що зростають, економіки держави та суспільства до особистості, що здатна вчитися впродовж життя, самостійно та критично мислити, не боятись змінювати професійну траєкторію, перед закладами вищої освіти стоїть завдання підготувати вчителів для Нової української школи, які були б здатні створити умови для розвитку особистості кожного учня та підтримувати його у вираженні індивідуальності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розкритті структури тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов та виділенні критеріїв, показників, рівнів її сформованості.

Список використаної літератури:

1. Бойко А. Тьюторство як засіб задоволення освітніх потреб особистості, країни і суспільства. *Педагогічні науки*. 2010. Вип. 1. С. 4–11.
2. Гаврілова Л. Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 656 с.
3. Довбыш С. Тьюторская компетенция педагога – ответ на социальный заказ. *Педагогика и психология: тенденции и перспективы развития*. 2014. С. 91–92.
4. Ерофеева Н., Мелекесов Г., Чикова И. Опыт реализации тьюторского сопровождения образовательного процесса в вузе. *Вестник Оренбургского государственного университета*. 2015. № 7 (182). С. 98–104.
5. Жулковський П. Tutoring як метод роботи з дорослим учнем. *Українська полоністика : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 12. С. 28–38.
6. Зимняя И. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.
7. Профессия «тьютор» / Т. Ковалёва и др. Москва ; Тверь : СФК-офис, 2012. 246 с.
8. Логинов Д. Организация тьюторского сопровождения образовательного процесса. *Экономика образования*. 2003. № 1. С. 169–173.
9. Лях Ю. Развитие потенциала тьюторских технологий в системе обучения старших школьников. *Образование и наука*. 2013. С. 37–51.
10. Николаєва С. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці) : навчальний посібник. Київ : Ленвіт, 2008. 285 с.
11. Осадча К. Компетентнісний підхід у формуванні професіоналізму майбутнього учителя як тьютора. *Актуальні питання формування професіоналізму майбутніх педагогів* : матеріали Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції. 2016. С. 173–176.
12. Пигарева Н. Проявление тьюторских компетенций в деятельности учителя начальной школы. *Актуальные проблемы современных педагогических исследований* : сборник научных трудов. Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ, 2016. С. 301–305.
13. Пикина А. Тьюторская компетентность педагога, работающего с талантливыми детьми. *Образование личности*. 2016. № 4. С. 119–126.
14. Тьютор. Перші кроки / упоряд. О. Кондратенко. Київ : Вид. група «Шкільний світ», 2017. 104 с.

Harmash O. Tutor competence as a phenomenon of the theory and practice of professional training of future teachers for foreign languages

The article is devoted to the theoretical understanding and establishment of scientific guidelines of the author's understanding of the tutoring competence of future foreign language teachers. After analyzing the scientific literature on this problem, the author emphasizes that in the pedagogical discourse in the tutor competence is considered the professional competence of the tutor. The model of the implementation of tutor support by a teacher for foreign languages who is able to individualize the educational process within formal, non-formal and informal education is stayed out of the sight of scientists. The content of the tutoring activity in the conditions of academic freedom of the classical English universities of Oxford and Cambridge is revealed and the conditions under which the tutoring movement is becoming relevant today are characterized.

The author points out that in Ukraine at the state level the profession "tutor" is not enshrined in the legislative norm, and the New Ukrainian School to implement the concept of personality-oriented and competent education needs such specialists, the training of teachers for foreign languages who would be solution to this problem already had tutor competence and, under certain conditions, could shift their teaching position from teacher to tutor.

In the article it is described the principle of tutorial activity, as follows: the principle of productivity, variability, non-interruption, impunity, individual approach and the principle of individualization. It is emphasized that teacher with tutor competence helps the student in formulating his / her own educational request, but does not convey actual knowledge. It is noted that "Foreign language", unlike other disciplines, is quite flexible, since it allows during the lesson to satisfy the cognitive interest of the student in biology, and another – in engineering. In other case, the teacher-tutor may support the student's individual education program.

The scientific literature is analyzed and it is formulated the author's understanding of the tutor competence and it is determined it as a component of the professional competence of future teachers for foreign languages.

This position is justified by the fact that the activity of the teacher-tutor is a pedagogical activity, however, at a qualitatively higher level, since it is aimed at establishing equal subject-subjective relations with the student, identifying and supporting the cognitive interests of students, and not activity clearly the standard.

Key words: *tutor, tutor competence of future teacher, tutor support, vocational training, individualization and personalization of education.*